

Girland Dekorasyonunda Kullanılan Öğelerin Literatür Kullanımlarına Yönelik Değerlendirmeler¹

Evaluations on the Literature Uses of Elements of Garland Decoration

İbrahim Ethem KOÇAK*

Özet: Girland dekorasyonu Hellenistik Dönemle beraber yoğun olarak görülmeye başlayan ve farklı öğelerin bir araya gelerek oluşturduğu bir süsleme çeşididir. Dekorasyon, taşıyıcı, girland askısı, doldurma bezemesi, bağlama ve süsleme öğelerinden oluşsa da en çok taşıyıcı ve askı ön plana çıkmaktadır. Girland dekorasyonunda bilinen erken örneklerden itibaren yoğun olarak görülen bucranion veya bukephalion şeklindeki taşıyıcı ile iki taşıyıcı arasında yer alan çiçek, meyve ve farklı bitkilerden oluşan yay şeklindeki girland diğer öğelere oranla daha çok karşımıza çıkmaktadır. Yapılan yayınlarda taşıyıcı ve askı öğelerinin bilinen bucranion, bukephalion ve girland terimlerinin anlam ve tanımlarının zaman zaman eksik veya yanlış kullanıldığı saptanmıştır. Özellikle en sık kullanılan Türkçe arkeoloji sözlüklerinde bu terimlerle ilgili bir anlam birliğinin olmadığı da görülmektedir. Bu yayınlarda genellikle bucranion ve bukephalion terimleri birbiri ile karıştırılırken, girland askısı ile çelenk süslemesinin de aynı öğe olduğu ifade edilmektedir. Kullanılan terimlerin antik kaynaklardaki kullanımları ile kelime anlamlarından yola çıkılarak terimler arasındaki farklılıklar anlatılmaya çalışılmıştır. Çalışmada Theophrastus, Diodorus Siculus, Pindaros, Euripides ve Yaşlı Plinius gibi Antik Dönem yazarlarının metinlerinde geçen tanımlamalar da dikkate alınmıştır. Girland askısı ve çelengin yapılmasında kullanılan meyve, çiçek ve diğer bitkilerin kullanılmasıyla oluşturulan form ön plana çıkarılarak yeniden tanımlanmış ve terminolojide bütünlük sağlamak için sonuç bölümünde öneriler sunulmuştur.

Abstract: Garland decoration is a type of ornamentation that began to be seen intensively in the Hellenistic period and is a combination of different elements. Although the decoration is comprised of various elements, including the carriage, girland strap, filling decoration, binding, and ornamentation, the carriage and strap are the most prominent. A review of the literature revealed instances where the meanings and definitions of the terms "bucranion," "bukephalion," and "girland," which are known as carrier and suspension elements, were employed in an incomplete or erroneous manner. Even in the most frequently consulted Turkish archaeological dictionaries, there is no consensus regarding the meanings of these terms. In these publications, the terms bucranion and bukephalion are often confused with each other, while the girland suspension and the wreath ornamentation are said to be the same element. The distinctions between the terms in question have been elucidated based on their usage in ancient sources and their etymological definitions. The form created by the use of fruits, flowers and other plants used in the making of the garland and the wreath has been redefined and suggestions are presented in the conclusion section to ensure uniformity in terminology.

Anahtar Kelimeler: Mimari Dekorasyon, Bukranion, Bukephalion, Çelenk, Girland.

Keywords: Architectural Decoration, Bucranion, Bukephalion, Wreath, Garland.

Giriş

Bu çalışma, girland dekorasyonu olarak adlandırılan mimari süslemeyi oluşturan *bucranion* (fig. 1), *bukephalion* (fig. 2), *çelenk* (fig. 3a-c) ve *girland* (fig. 5, 6) terimlerinin yaygın kullanılan arkeoloji sözlüklerinde ve yayınlarda birbirinden farklı ya da eksik tanımlamalarının tespit edilmesi sonucunda şekillenmiştir. Bu tespit sonrasında daha kapsayıcı bir terminoloji oluşturulması, günümüze kadar

¹ Bu çalışma 2019 yılında Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Anabilim Dalında Doç. Dr. Görkem Kökdemir danışmanlığında tamamlanan "Anadolu'da Hellenistik ve Roma Dönemi Cephe Mimarisinde Girland Dekorasyonu" adlı doktora tezinden üretilmiştir.

* Arş. Gör. Dr. İbrahim Ethem KOÇAK, Gaziantep Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü. ibrahimkocak80@gmail.com | 0000-0002-2534-8893

kullanılan tanımların antik kaynaklardan yola çıkılarak yeniden değerlendirilmesi ve terimlerin Türkçe terminolojiye kazandırılması hedeflenmiştir.

İnsan yaşam alanlarını inşa ederken bu alanların hem iç kısımlarını hem de dış cephelerini süslemekten geri kalmamıştır. Antik Dönemde genellikle kamu yapılarının dış cepheleri mitolojik sahneler ve kurban ritüellerini anlatan farklı plastik süslemelerle görsel olarak zenginleştirilmiştir. Beğenilerek kullanılan süslemelerden birisi de farklı ritüellerde kullanılan ögelerin bir araya gelmesiyle oluşturulan girland dekorasyonudur. Girland dekorasyonu yaygın tanımıyla, iki ya da daha fazla sabit nokta üzerinde duran ve ağırlığından dolayı aşağı doğru sarkarak bir yay oluşturan sarmaşık, çiçek, yaprak ve meyve gibi bitkisel öğelerden oluşan süslemedir² (fig. 5, 6).

Girland dekorasyonu bir bütün olarak düşünüldüğünde yukarıdaki tanımın dekorasyonunun tamamını kapsamadığı görülmektedir. Hellenistik Dönem ile birlikte ortaya çıkan ve gelişen bu süslemede³; taşıyıcı (boğa ve farklı hayvan başları⁴, kartal, eros, insan figürleri, insan portreleri ve farklı objeler gibi), girland askısı (defne yaprağı, çeşitli meyve ve çiçekler, boncuk ve benzeri objeler)⁵, doldurma bezemesi (*phiale*, rozet, insan portresi gibi), hem askıyı taşıyıcılara hem de askıyı oluşturan öğeleri birbirine bağlayan

² Margarete Stephan, Die griechische guirlande. Ein beitrage zur griechischen ornamentik (Zella-Mehlis: Nordheimsche Buchdruckerei, 1931), 1. Margret Honroth, Stadrömische Girlanden Ein Versuch zu Entwicklungsgeschichte römischer Ornamentik. ÖAI, Band XVII. Wien: R. Spies, 1971, 7. Lutgarde Vandeput, The Architectural Decoration in Roman Asia Minor Sagalassos: A Case Study. Ed. Waelkens, M. (Brepols Publishers, 1997), 32. Ralf Grüßinger, "Dekorative Architekturfriese in Rom und Latinum Ikonologische Studien zur römischen Baudekoration der späten Republik und Kaiserzeit" (PhD diss., Fakultät für orientalistik und altertumswissenschaften Archaeologisches Institut: Heidelberg, 2001), 18, 19.

³ Yapı plastiğinde ilk kez Samothrake'de Arsinoeion ve Ptolemaion yapılarında *bukranionlar* ve rozetler bir arada kullanılmıştır. (Arsinoeion için bkz. Alexander Conze, A. Hauser ve G. Niermann, Samothrake I. (Wien: Carl Gerold's Sohn, 1875), Taf. 60-62. Peter Marshall Fraser, Rhodian Funerary Monuments. (Oxford: Clarendon Press, 1977), 65a. Orhan Bingöl, Apollon Smintheus Tapınağı Üst Yapısı (Yayınlanmamış Doçentlik Tezi, Ankara, 1982), 133-135. Karl Lehmann ve Phyllis Williams Lehmann (Eds). Samothrace The Rotunda of Arsinoe, Plates (Oxford: Princeton University Press, 1992), Pl. 31-32, 71-72, 77-78). Ptolemaion için bkz. Alexander Hauser A. Conze ve O. Benndorf, Samothrake II. (Wien: Carl Gerold's Sohn, 1880), Taf. 38-40, 45. Bingöl, "Apollon Smintheus", 133-135. Karl Lehmann ve Phyllis Williams Lehmann (Eds). Samothrace The Propylon of Ptolemy II. (Oxford: Princeton University Press, 1990), Pl. 41, 48, 49 a-g, 73, 74. Girland dekorasyonunun erken örneği ise Bergama Demeter Tapınağı (MÖ. 302-263) frizlerinde yer almaktadır. Bkz. Oskar Ziegenaus ve Gioia De Luca. Des asklepieion, der südliche temenosbezirk in hellenistischer und frühromischer zeit, Avp XI.1 (Berlin: Walter de Gruyter & Co, 1968), Taf. 34-d. Volker Michael Strocka, "Die frühesten girlandensarkophage, Zur kontinuierät der reliefsarkophage in Kleinasien während des Hellenismus und der frühen Kaiserzeit", Studien zur religion und kultur kleinasiens: Festschrift für Friedrich Karl Dörner zum 65. Geburtstag, (Hrsg.). Sencer Şahin u.a. (Leiden, 1978), 891-893, Taf. 202-206. Dietrich Berges, Hellenistische Rundaltäre Kleinasiens (Freiburg: Typographia, 1986), 47. 51. 91, Abb. 38a-b. Michael Pfrommer, "Überlegungen zur Baugeschichte des Naiskos im Apollontempel zu Didyma", IstMitt 37 (1987): 179. Bingöl, "Apollon Smintheus", 133. Orhan Bingöl, "Überlegungen zum ionischen gebälk", IstMitt 40 (1990):106, Taf. 18.3. Fraser, Rhodian Funerary, 66 a-c. Alfred Frazer, The Propylon of Ptolemy II (Oxford: Princeton University Press, 1990) Abb. 164. Frank Rumscheid, "Die unbekannte säulenbasis des Demeter-Tempels von Pergamon" IstMitt, 42 (1992): 347-350, Taf. 42. Frank Rumscheid, Untersuchungen zur kleinasiatischen bauornamentik des Hellenismus (Mainz: Philipp von Zabern, 1994), 33-34. 65.130. 154. 203. 226. 277. 281. 287-288. 294. Taf. 118. İbrahim Ethem Koçak, Anadolu'da Hellenistik ve Roma Dönemi Cephe Mimarisinde Girland Dekorasyonu (Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019), Kat. 59/Lev. 9.59. Bergama Athena propylonu frizlerinde ise *bukranionlar*ın yerini ilk kez *bukephalionlar* almıştır. Bkz. Adolf Ernst Napp, Bukranion und Guirlande. Beiträge zur Entwicklungsgeschichte der hellenistischen und römischen Dekorationskunst (Heidelberg: Buchdruckerei E. Bechstein, 1933), 4-6. Stephan, Die griechische guirlande, 39-67. Fraser, Rhodian Funerary, Abb 71b. Berges, Hellenistische Rundaltäre, 47, 51, 94. Bingöl, ionischen gebälk, 101-108, Taf.19.1. Rumscheid, kleinasiatischen bauornamentik, 35, 39, 100-111, 115-118, 126-130, 185, 277, 287, 294, abb 51, Taff. 112-113. Koçak, "Girland Dekorasyonu", Kat.57/Lev. 8.57. İlk örneklerde dekorasyonda yer alan askılar tek tip yapraklardan oluşurken II. Eumenes'in yuvarlak sunağı ile birlikte askıların ilk kez meyvelerden oluştuğu da görülmektedir. Bkz. Franz Winter, Die skulpturen mit ausnahme der altarreliefs, AvP VIII/2 (Berlin: Georg Reimer, 1908), 337, Nr. 418, Lev. 41. Fraser, Rhodian Funerary, 28, 29, 71 a-c. Bingöl, "Apollon Smintheus", 134, 135. Berges, Hellenistische Rundaltäre, Abb. 38a.

⁴ Magnesia Artemis Tapınağında ve Artemis Sunağında kullanılan girland dekorasyonunda taşıyıcı olarak geyik başı kullanılmıştır. Bkz. Gustave Mendel, Catalogue des sculptures grecques, romaines et byzantines I-III (Constantinople: En vente au, 1974), 363-419. Carl Humann, Julius Kohte ve Carl Watzinger, Magnesia am Maeander. Bericht über die Ergebnisse der Ausgrabungen der Jahre 1891-1893 (Berlin: Georg Reimer, 1904), 81, Abb. 76-77. Armin von Gerkan, Archaeologische Gesellschaft zu Berlin 1924, AA 1923/24 (1924):344-348. Ramazan Özgan, Zur datierung des Artemisaltars in Magnesia am Maeander. IstMitt 32 (1982): 196-209. Rumscheid, kleinasiatischen bauornamentik, 39, Taf. 85. Abdullah. Yaylalı, Des fries des artemisions von Magnesia Am Mäander. IstMitt Beiheft 15 (Tübingen: Wasmuth, 1976), 139-141. Koçak, "Girland Dekorasyonu", Kat. No:141. (fig. 5).

⁵ Girland askısının erken örneklerinde sadece defne yapraklarından oluşan örnekler bulunmaktadır. Roma Erken İmparatorluk Dönemiyle birlikte meyve, çiçek ve farklı öğelerden oluşan girland askıları yaygınlaşmaya başlamıştır. Bkz. Koçak, Girland Dekorasyonu, 137.

kurdeleler ve genellikle taşıyıcı üzerinde kullanılan süsleme öğeleri görülmektedir⁶ (fig. 5, 6). Bu unsurlardan taşıyıcı ve askı girland, dekorasyonunun ana öğeleridir. Girland dekorasyonunu oluşturan bu ana öğelerden taşıyıcı daha çok boğa başlarından oluşmaktadır. Girland ise erken örneklerde yapraklardan daha sonraki dönemlerde çiçek, yaprak, meyve gibi farklı öğelerin bir araya getirilmesiyle oluşturulmuştur. Girland dekorasyonunda taşıyıcılar için kullanılan *bukranion* (fig. 1) ve *bukephalion* (fig. 2) terimleri ile iki taşıyıcı arasında yer alan bitkisel süsleme için kullanılan *girland* ve çelenk terimlerinin literatür kullanımında tespit edilen karmaşası aşağıda tartışılmaktadır.

Terminoloji Sorunu

Hellenistik Dönemle beraber görülmeye başlayan girland dekorasyonunu oluşturan öğelerin her birinin gelişimi farklı alanlarda ve zamanlarda ortaya çıktığı için öğeleri ayrı ayrı değerlendirmek oldukça zordur⁷. Girland dekorasyonunu çalışan birçok araştırmacı, bu öğelerin özellikle de taşıyıcıların ve askısının kendi içindeki gelişim süreçlerini dikkate alarak yaptıkları yayınlarda girlandı oluşturan öğelerin köken sorununa değinmişler ve bu soruna çözüm üretmeye de çalışmışlardır⁸. Anabolu *girland* için “askı” terimini kullanmış olsa da çok fazla kabul görmemiştir⁹. Yaygın kullanılan bu terimlerin tanımlarındaki eksiklikler ve güncel olmayan bilgiler nedeniyle zaman zaman terimlerin karıştırıldığı, bir anlam karmaşasının olduğu ve Türkçe terminolojide bu terimleri tam karşılayan kelimelerin olmadığı da gözlemlenmiştir. Söz konusu bu anlam karmaşası yapılan ilk çalışmalardan başlayarak günümüze kadar sürmüş ve günümüzde aktif olarak kullanılan arkeoloji sözlüklerinde dahi yer almıştır. Örneğin Saltuk, *bukranion*'u “Antikitede kullanılan, öküz kafası ile girlandları almaşık bir dizi halinde betimleyen bezeme” olarak tanımlamış, *bukephalion* terimine ise hiç değinmemiştir¹⁰. Bir başka çalışmada ise Er, *bukranion*'u bir öküz başını betimleyen ve genelde çelenkle bezeli süs kabartması olarak tanımlamış ve bir kurukafa şekli eklemiştir. *Bukephalion* içinse “friz kabartmalarında sık görülen öküz başı” açıklamasını kullanmıştır¹¹. Mimarlık sözlüğünde ise, Hasol *bukranion* terimini sadece “öküzbaşı” olarak tanımlamıştır¹². Diğer bir yayında Tekçam, sadece *bukranion* için “lahit ve friz bezemelerinde girland denilen çelenkler arasında boğa, sığır, öküz gibi hayvanların baş betimlemesi” açıklamasını yapmıştır¹³. Örnekleriyle sunulduğu üzere terminoloji kullanımında bazı eksiklikler mevcuttur. Ancak bu eksiklikler sadece Türkçe’de değil, yabancı kaynaklarda da görülmektedir. *Enciclopedia d’arte antica e orientale* adlı sözlükte “*bucranio*” sözcüğünü açıklarken bir geyik başının bütünü görsel olarak kullanılmıştır¹⁴. Benzer şekilde *Lexikon der Alten Welt* adlı sözlükte de “*bukranion*” başlığı altında tüm friz anlatılmıştır¹⁵.

Girland süslemesi için de benzer tanımlama sorunları bulunmaktadır. Er, her ne kadar uzmanlık alanı mimari süsleme olmasa da yaygın kullanılan Klasik Arkeoloji Sözlüğü’nde girland terimini şu şekilde açıklamıştır: “Çiçek, meyve ve yapraklardan oluşan ve iki ucundan asılmış, çelenge benzeyen bu bezeme Yunan ve Roma sanat ve mimarisinde en çok kullanılan motiflerdendir”¹⁶. Er, bu tanımla girland askısı

⁶ Bu çalışmada da taşıyıcı olarak boğa başları, askı olarak ise iki taşıyıcı arasında yay formunda olan bitkisel süsleme dikkate alınmıştır. Bkz. Koçak, Girland Dekorasyonu, 31-46.

⁷ Neşe K. Diler, “Anadolu Girlandlı Sunakları” (Yayınlanmamış Doktora Tezi., Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1996), 10.

⁸ Napp, Bukranion und Guirlande, 1; Stephan, Die griechische guirlande, 3.

⁹ Mükerrrem Usman Anabolu, “Tiyatro Maskeleri Tarafından Taşınan Askı (Girland) Motifi”, Sanat Tarihi Dergisi 2, (1988): 1-3.

¹⁰ Secda Saltuk, Arkeoloji Sözlüğü (İstanbul: İnkılap Yayınevi, 1997), 43.

¹¹ Yasemin Er, Klasik Arkeoloji Sözlüğü (Ankara: Phoenix, 2012), 65-68.

¹² Doğan Hasol, Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü (İstanbul: Yem Yayınevi, 2023), 35.

¹³ Tamay Tekçam, Arkeoloji Sözlüğü (İstanbul: Alfa Yayınevi, 2022), 35.

¹⁴ Ranuccio Bianchi Bandinelli ve Giovanni Becatti. Enciclopedia dell’arte Antica, Classica e Orientale Vol. II, BAS-DAM, Roma: Istituto della Enciclopedia Italiana, 1959, “Bucranio” maddesi, 211.

¹⁵ Carl Andresen, Hartmut Erbse ve Klaus Bartels. Lexikon der alten Welt (Zürich; Stuttgart: Artemis-Verlag, 1965), 518 “Bukranion”.

¹⁶ Er, Klasik Arkeoloji Sözlüğü, 142.

ile çelengin aynı şey olmadığını benzer bir motif olduğunu anlatmaktadır. Hasol, girland için “kırlant, askıçelenk” açıklaması yapmıştır¹⁷. Hurschmann ise girland ve çelengi çiçeklerden oluşan bir form olarak değerlendirmiş, kullanım alanlarını detaylı şekilde açıklamıştır¹⁸.

Rumscheid, *girland* ve *çelenk* süslemesinin farklılığını açık şekilde yapmış *girland* terimi için Almanca kelime olan “*Girlande*” kelimesini, *çelenk* terimi içinse “*Kranz*” kelimesini kullanmıştır. Buna ek olarak süslemeyi detaylandırarak meyvelerden oluşan girland için “*Fruchtgirlanden*” kelimesini, yapraklardan oluşan girland içinse “*Blattgirlande*” kelimelerini kullanırken, yapraklardan oluşan çelenk için “*Blattkränze*” kelimesini kullanmıştır¹⁹. Yine aynı şekilde Vandeput da yayınında girland ve çelengi farklı olarak değerlendirmiş her iki süsleme için farklı çizim ve şekil kullanmıştır²⁰. Bingöl ise *girland* ve *çelengin* aynı öge olduğunu belirtmiş, süsleme öğeleri için kullanım yerine göre “yatay çelenk, bereket çelengi” gibi terimler kullanmıştır²¹.

Yukarıda da bahsedildiği gibi araştırmacılar tarafından tanımlamaları yapılan girland dekorasyonu öğeleri bu çalışma ile yeniden ele alınmıştır. Bu öğelerden taşıyıcı olarak kullanılan *bukranion* ve *bukephalion* ile taşıyıcılar arasında bitkisel süsleme olan çelenk ve girland askısı terimlerinin antik kaynaklardan yola çıkılarak tanımları yeniden değerlendirilmeye ve güncel bilgiler ışığında bir bütünlük oluşturulmaya çalışılmıştır.

Antik Kaynaklarda Taşıyıcı Boğa Başı: *Bukranion* ve *Bukephalion*

Antik kaynaklarda boğa başlarının (*bukephalion/bukranion*) nerede ve nasıl kullanıldığına dair bilgilerle karşılaşmaktayız.

Antik Dönem yazarlarından Theophrastus (MÖ 372-287) Karakterler adlı kitabında “özentili kişi”yi “Sığır kurban ettiğinde, içeri girenler sığır kurban ettiğini görsünler diye şeritlerle süslediği başı girişin üstüne asar” şeklinde tanımlamaktadır²². Bu tanımlamada kurban kesildikten sonra boğa başının (*bukephalion*) süslenecek bina girişine asıldığı anlaşılmaktadır²³. Theophrastos’un bahsettiği bu ritüel Geç Hellenistik Dönemden itibaren tapınakların cephesinde görülmeye başlayan girland dekorasyonunun nasıl ortaya çıktığı konusunda fikir vermektedir.

Diğer bir Antik Dönem yazarı olan Diodorus Siculus (MÖ 90-30) da Bibliotheca Historike adlı yapıtının IV. kitabında *bukranion* ile ilgili bilgi vermektedir. Yazar, Poseidonia’daki bir özel mülk içerisinde bölgenin yerlileri arasında, avcılıktaki cesur başarıları nedeniyle ünü tüm dünyaya yayılmış olan bir avcının eskiden beri avladığı hayvanların başlarını ve ayaklarını Artemis’e adadığı ve onları ağaçlara çivilediğinden bahsetmektedir²⁴.

Boğa Başı (*Bukranion* ve *Bukephalion*) Terimi

Girland dekorasyonunda taşıyıcı olarak kullanılan boğa başı süslemesi *bukranion* ve *bukephalion* olarak bilinen kavramlar olsa da bu kavramların tanımlanmasında zaman zaman karışıklıklar yaşandığı görülmektedir (fig. 1, 2). Örneğin W. Altmann, *bukranion* terimini tanımlarken hem tüyleri, kulakları, gözleri ve ağızıyla bütün bir sığır başını hem de bütün doku parçalarından ayrılmış ya da sadece tüy

¹⁷ Hasol, Mimarlık Sözlüğü, 98.

¹⁸ R. Hurschmann, Wreath, Garland. *BNP 15*. (2010): 762-764.

¹⁹ Rumscheid, kleinnasiatischen bauornamentik, 287, 305-306.

²⁰ Vandeput, Sagalassos, 15, 31-32, 59

²¹ Orhan Bingöl, Arkeolojik Mimaride Resim 2 (MÖ 500-MS 400) (Ankara: Nobel Kültür, 2023), 154, 244.

²² Theophr., Karakterler, XXI.

²³ Martin Persson Nilsson, Geschichte der griechischen Religion (München: C. H. Beck sche Verlagsbuchhandlung, 1941), 79.

²⁴ Diad., IV. 22.

kalıntılarının olduğu bir iskelet yapısını anlatmaktadır²⁵. Toebalmen ve Stephan, Altmann'ı desteklerken²⁶ Napp, bu kullanımı hatalı bulmuştur. Napp, *bukranion* tanımını “bütün bir baş”, “iskelet kafatası veya çıplak kafatası” ve “deri kafatası” olmak üzere üç farklı başlık altında anlatmış²⁷. Yavis ise *bukranion* terimini hem sığır başı hem de kafatası için ayırım yapmaksızın kullanmıştır²⁸. Gabelmann, Napp'ı desteklese de Napp'ın oluşturduğu tipolojiye sınırlama getirerek “bütün bir baş” ve “iskelet kafatası” şeklinde kullanır²⁹. Benzer şekilde Honroth da *bukranion* için “çıplak kafatası” *bukephalion* için de “bütün bir baş”, “deri kafatası” terimlerini kullanmıştır³⁰. Anabolu yayımlarında *bukranion* terimini “kesik kafa”, *bukephalion*'u ise “yeni ölmüş hayvan kafası” şeklinde tanımlamıştır³¹.

Bu kavramsal karışıklığı Börker linguistik yönüyle detaylı şekilde ele almış *bukranion* (Βουκράνιον) ve *bukephalion* (βουκέφαλιον) kelimelerinin yazıtlardaki kullanımını incelemiş, yazıtlardaki kelimelerin karşılıklarının neyi ifade ettiğini açıklamıştır. Çalışmasının sonucunda Börker, Βουκράνιον'un sığır kafatasının boynuzlu ve büyük kısmını karşılayan bir kavram olduğunu, βουκέφαλιον kelimesinin ise derisi, kulakları, gözleri ile tam bir boğa başını ifade ettiğini belirtmiştir³². Börker'in de belirttiği gibi iki farklı betimin aynı kelimeyle tanımlanması mantıklı da değildir.

Antik Kaynaklarda Çelenk ve Girland

Çelenk Kullanımı

Antik kültürlerde benimsenen girland süslemesi Antik Dönem yazarlarının eserlerindeki tanımlamalarda da geçmektedir. Antik Dönem yazarlarından Pindaros (MÖ 517-438), *Bütün Zafer Şarkıları*³³ adlı eserindeki “Olympia'da kazanılan çelenkler” şeklindeki ifadesiyle çelenklerin yarışmalarda verilen bir ödül olduğundan bahsetmektedir³⁴. Diğer bir bölüm olan Nemea Zafer Şarkısı bölümünde ise çelengin formundan şöyle bahseder: “kutlar muzaffer oğlunu getirdiği için Kleonai Oyunları'ndan çembersi çelengi”³⁵. Yine aynı eserin Istmia Zafer Şarkısı bölümünde “çıkarcırken tadını zafer getiren çelenklerin” ve “sıklıkla taçlandırdılar saçlarını sınımsız çelenklerle” gibi ifadelerle başa takılan çelenkten bahsetmektedir³⁶. Pindaros bu eserin farklı bölümlerinde çelenklerin “zeytin dalı” “beyaz mersin dalı”, “dor maydonozu” gibi sadece yapraklardan oluşan farklı bitkilerden yapıldığı bilgisini de bize aktarmaktadır³⁷.

Diğer bir Antik Dönem yazarı olan Aeschylus (MÖ 458), *Eumenides* adlı oyunundaki dizelerde “Ben, çelenklerle kaplı tapınağa doğru gidiyorum” cümlesini kullanmaktadır³⁸. Bu dizeler bize çelenklerin bir farklı kullanımını hakkında da fikir vermektedir.

²⁵ Walter Altmann, *Architektur und ornamentik der antiken sarkophage* (Berlin: Vero Verlag GmbH & Co.KG, 1902), 62-65. Christoph Börker, “Bucranion und Bukephalion”, *Archaeologischer Anzeiger* 9 (1975): 244-245. Börker, tanımlamalarda boğa başının mı? Yoksa inek başının mı? söz konusu edildiğinin belirsiz olduğundan her ikisini de içermesi nedeniyle sığır başı tabirini önermiş ve kullanmıştır.

²⁶ Fritz Toebalmen, *Römische gebälke I.*(Heidelberg: Carl Winter, 1923), 7-12. Stephan, *Die griechische guirlande*, 35.

²⁷ Napp, *Bucranion und Guirlande*, 2; Börker, “Bucranion und Bukephalion”, 245.

²⁸ Constantin G. Yavis, *Greek Altars Origins and Typology*, (Missouri: Saint Louis University Press, 1949), 148. Börker, “Bucranion und Bukephalion”, 245. Koçak, “Girland Dekorasyonu”, 34.

²⁹ Gabelmann, 1966, 148-149. Börker, “Bucranion und Bukephalion”, 245; Koçak, “Girland Dekorasyonu”, 34.

³⁰ Honroth, *Stadrömische Girlanden*, 7-8. Börker, “Bucranion und Bukephalion”, 245. Koçak, “Girland Dekorasyonu”, 34.

³¹ Mükerrrem Usman Anabolu, “Batı Anadolu'da bulunan Hellenistik Çağ ve Roma Çağı Girlandlı Sunakları”, *Arkeoloji -Sanat Tarihi Dergisi* III, (1984): 1-17.

³² Börker, “Bucranion und Bukephalion”, 245.

³³ Pindaros'un “Olympik Odes” adlı eseri Erman GÖREN tarafından “Bütün Zafer Şarkıları” adıyla 2005 yılında Türkçeye çevrilmiştir.

³⁴ Pind., *Olympia*, V.

³⁵ Pind., *Nemea*, IV.

³⁶ Pind., *Istmia*, I.

³⁷ Pind., *Olympia*, XI, *Istmia*, II, IV.

³⁸ Eum., *Aeschylus*, ss. 39-40.

Euripides (MÖ 480-406) ise Bakkhalar adlı oyununda çelenkten şu şekilde bahsetmektedir: “Ey Thebai, Semele’yi besleyen toprak, takın artık sarmaşık taçlarını, açılıns çiçekleri, açılıns güzel meyveli yeşil saparnanın! Bürün yapraklarına meşelerin, çamların!”³⁹.

Plinius’a göre çelenkler ilk olarak ağaç dallarından yapılarak kutsal yarışmalarda ödül olarak verilmiştir. Daha sonra renk ve koku etkisini arttırmak için farklı tipte çiçeklerin karıştırılmasıyla renk çeşitliliği içeren daha çok kokan çelenkler ortaya çıkmıştır⁴⁰.

Romalı yazar Athenaeus ise (MS 170- 223) Deipnosophistai adlı eserinde festivallerde insanların çelenklerle onurlandırıldığını ifade etmektedir⁴¹. Kitap II’de Cratinus’un evinin girlandlarla süslenmiş olduğundan ve kendisinin başında ise sarmaşık çelenginin bulunduğu bahsetmektedir⁴².

Yukarıda sözü geçen antik yazarlar genel olarak çelengin kullanımına yönelik bilgiler verirken bunlardan farklı olarak Yaşlı Plinius’un Naturalis Historia adlı kitabında bize aktardığı kadarıyla Antik Dönem yazarlarından Cato, çelenk/girlandı ve yapım aşamalarını anlatmıştır:

“Çiçekli bahçe bitkileri narinliği nedeni ile özellikle çelenklerde kullanılmaktadır. Çünkü hiç kimse bu renkliliği ve canlılığı doğadan daha güzel anlatamaz. Diğer tüm bitkiler yiyecek veya süsleme gibi farklı amaçlar için kullanıldığından bir sonraki yıl yeniden yetiştirilirken çiçeklerin yaydığı kokular ve görünüşleri ise günlükür. Çiçekler kısa sürede solmakta, kokusunu ve görüntüsünü diğer bitkilere göre çok çabuk kaybetmektedirler. Bununla birlikte ressamın sanatı bile renklerini ve kombinasyon çeşitliliğini kopyalamak için yeterli değildir⁴³.”

“Çünkü girlandlar farklı kombinasyonlardan oluşmaktadır. Bu kombinasyonları oluşturmak için en az iki farklı tip birbiriyle örülerek meydana getirilir. Bunun yanı sıra farklı çiçeklerden oluşturulan çelenklerin bir araya getirilmesiyle de çiçek zinciri oluşturulabilir. Bu çiçek dizileri yuvarlak formu, çapraz ya da yay şeklinde olabilmektedir⁴⁴.”

Antik kaynaklardaki bu dizelerden yola çıkarak çelenk ve girland askısı arasında tipolojik farklılığın varlığı anlaşılmaktadır. Çelenk ve girland askısının formlarıyla yapılış aşamaları düşünüldüğünde; çelenk genellikle tek tip bitkiden oluşturulurken, Girland askısı ise defne gibi ince dallı bitkilerin kurdelelerle sarılarak bir gövde oluşturulup daha sonra bu gövde üzerine meyve, çiçek, tahıl gibi çeşitli bitkilerin de eklenmesiyle oluşturulmaktadır⁴⁵. Ayrıca, girland dekorasyonunda askılar taşıyıcı üzerinde saplarından başka bir askı ile birbirine bağlanırken çelenkte ise bitki uçlarından bağlanarak çember şeklinde bir form alır (fig. 3a-c). Yukarıda Yaşlı Plinius’un aktardığı imalat sürecindeki farklılık da bu olmalıdır.

Girland Terimi

Genel tanımların içerisinde bir bütün olarak düşünüldüğünde Antik Dönemde girland dekorasyonunu tam olarak karşılayan geleneksel bir ismin olmadığı anlaşılmaktadır. Dekorasyonda kullanılan girland tanımını karşılayacak en yakın Yunanca sözcükler çelenk anlamına gelen *στέφος* ve *στέφανος* kelimeleridir⁴⁶. Çelenk, Latince ise *sertum* ve *enkarpa* olarak adlandırılmaktadır⁴⁷. Çelenk, antik

³⁹ Eur., Bakkhalar, ss. 105-111.

⁴⁰ Plin., H.N. XXI. III.

⁴¹ Ath., I, 15.

⁴² Ath., II, 64.

⁴³ Plin., H.N. XXI. I-II.

⁴⁴ Plin., H.N. XXI. III.

⁴⁵ Moritz Meurer, Vergleichende Formenlehre des Ornamentes und der Pflanze (Leipzig: C.G.Roder, 1907), 8. Koçak, “Girland Dekorasyonu”, 20.

⁴⁶ Stephan, Die griechische guirlande, 3-4. Stephan 1931’deki yayınında girlandı tanımlamak için Aristeas’ın (c. 100 v.) iç içe girmiş sık örülmüş halat anlamına gelen *σχοινιαία διάπλοκοι* (*σχοινία διάπλοκος*) kelimesini kullandığından bahsetmektedir.

⁴⁷ Napp, Bukranion und Guirlande, 3. Diler, “Anadolu Girlandlı Sunakları”, 10.

kaynaklardan anlaşıldığı kadarıyla yaprak, dal ve çiçeklerin düzenlenerek iki ucunun birleştirilmesi ile oluşturulan halka şeklinde bir süslemedir⁴⁸. Bu çelenkler genellikle festivallere katılan kişiler tarafından⁴⁹, *Symposium*lara katılan davetlilerin (fig. 3b)⁵⁰ ve kahramanların onurlandırılmasında⁵¹ ve cenaze törenlerinde ölen kişilerin başına takılarak süslenmesinde kullanılmıştır⁵². Erken dönemlere tarihlenen bazı vazo resimlerinde çelengin hem açık hem de kapalı formu görülmektedir⁵³ (fig. 4 a-b).

Antik Yunanca'da bu tip süslemelere küçük çelenk anlamına gelen *strophium* kelimesinden türemiş olan *stropi* denilmekteydi. *Stropi* olarak adlandırılan bu tip çelenkler Yunan kültüründe yaygın olarak kullanılmaktayken bu sözcük Latince'de kurban ve askeri onurlandırmalarla sınırlandırılan *corona*⁵⁴ kelimesi ile ifade edilmiştir. Ancak Latince'de, girlandlar çiçeklerden yapıldığında *serere* ya da *series* kelimesinden türeyen *serta* olarak adlandırılmıştır⁵⁵. Çiçeklerle yapılan bu süslemenin ortaya çıkmasından kısa süre sonra girland yapmak için çiçek kullanımı geleneğini Romalılar da benimsemiş olmalıdır⁵⁶.

Sonuç

Girland dekorasyonu birbirinden bağımsız şekilde her biri ayrı ayrı bir ritüel ögesi olan taşıyıcı (boğa başı veya farklı öğelerden oluşan), girland askısı, doldurma bezemesi (*Phiale* gibi) ile bağlayıcılar (kurdeleler) ve süsleme öğeleri gibi farklı öğelerden oluşan bir dekorasyondur. Girland dekorasyonunda taşıyıcı ve askı dikkati daha çok çektiği için yapılan ilk çalışmalarda taşıyıcılar ve askılar her zaman ön planda olmuştur.

Boğa başının girland dekorasyonunda yoğun kullanımı, araştırmacılar tarafından Antik Dönemdeki tanımlarının araştırılmasına neden olmuş ve yapılan araştırmalar sonucunda *bukranion* ve *bukephalion* kelimelerinin ilk olarak eski Yunancada kullanıldığı tespit edilmiştir. Fakat bu iki terimin kelime anlamları araştırmacılar tarafından farklı şekillerde değerlendirilmiş ve zaman zaman anlamsal karışıklıklara neden olmuştur. Tespit edilen bu karışıklıkları gidermek için girland dekorasyondaki örnekler dikkate alınmış, *bukranion* ve *bukephalion* terimleri şu ana kadar görülen tüm örnekleri kapsayacak şekilde yeniden ayrı ayrı tanımlanmıştır. Yayınlarda *bukephalion* etli, canlı boğa başı olarak tanımlanırken, Magnesia Artemis

⁴⁸ Lucia Nováková, "Common Themes in Funerary Art: Contribution to the Hellenistic Tomb Decoration in South West Coast of Asia Minor", Arts and Crafts, *Anados Studies of the Ancient World* 2011/ 11 (2014): 223-237. Çelenklerin farklı kullanımları için bkz. Jutta Rumscheid, Kranz und Krone zu Insignien, Siegespreisen und Ehrenzeichen der Römischen Kaiserzeit, *Istanbul Forschungen Band 43* (Tubingen: Wasmuth, 2000), 62 vd.

⁴⁹ Eur., *Bakkhalar*, 80-85, 105-111, 178, 204,328, 341-342, 701-702. Pind., IV. III.

⁵⁰ İspanya Arkeoloji Müzesinde bulunan (Müze Ev. Nr. 11020) Attika kırmızı figürlü (MÖ. 410-400) krater üzerinde bulunan symposium sahnesinde davetlilerin ve aulos çalan kadının başında çelenk takılı olup ayrıca odanın duvarında da bir çelengin asıldığı görülmektedir. Bkz. Peschel, 1987, Pl. 227.A.

⁵¹ Erwin Rohde, *Psyche: The Cult of Souls and Belief in Immortality among the Greeks* (London: Kegan Paul Trench Trubner Co Ltd, 1925), 127.

⁵² Eur., *Eletra*, 52, 56. Theophr. 5, 8, 3. Rohde, *Psyche*, 164-189. Donna C. Kurtz, *Athenian White Lekythoi Patterns and Painters* (Oxford: Cornell University Press, 1975), 202-203, Taf. 19, 1-2). Cenaze törenlerinde ölen kişiye geleneksel kıyafetleri giydirildikten sonra çelenklerden yapılmış ölü tacı takılmaktadır. Bkz. Archemoros Vazosu üzerindeki bir betimde bir kadın Archemoros'un başına mersin ağacından yapılmış bir çelengi yerleştirmektedir. Bkz. Rohde, *Psyche*, 164, 189. Benzer şekilde farklı bitkilerden yapılan çelenkler yapıların, mezar ve mezar taşlarının süslenmesinde de kullanılırdı. Mezar yapılarının süslenmesinde genellikle mersin bitkisi kullanılırdı. Bkz. Eur., *Eletra*, 52, 56. Rohde, *Psyche*, 189. Kurtz, *White Lekythoi*, 202-203, Taf. 19, 1-2. Mezar yapılarını süslemede kullanılan çelenkleri yapmak için mersin bitkisi özellikle yetiştirilirdi. Bkz. Thphr., 5, 8, 3.

⁵³ Bu aşamanın bazı vazo resimleri üzerinde de betimlendiğini biliyoruz Bkz. Stephan, *Die griechische Guirlande*, 11-12. St. Petersburg Müzesi'nde sergilenen bir *pelikenin* bir yüzünde kapalı çelenk betimlenmişken, diğer yüzünde ise açık olarak duvara asıldığı görülmektedir. Bkz. Adolf Furtwängler ve Karl Reichhold, *Griechische Vasenmalerei, Eine Auswahl hervorragender Vasenbilder, Serie II* (München: Bruckmann, 1909), Taf. 87. Yine benzer şekilde, Metropolitan Müzesi'nde sergilenen beyaz lekythos üzerinde yer alan mezar anıtının basamakları üzerinde çelengin açık hali ve kapalı hali görülebilmektedir. Bkz. Kurtz, *White Lekythoi*, 209-210, Taf. 30, 1-2.

⁵⁴ Corona: çelenk. bkz. Lewis T. Charlton ve Charles Short, *A Latin Dictionary* (Oxford: Clarendon Press, 1958), 471.

⁵⁵ Kelime anlamı olarak *series* bir şeylerin bir arada tutturularak oluşturulan zincir anlamına gelmektedir. Bkz. Lewis ve Short, *A Latin Dictionary*, 1679. *Serta* ise çelenk anlamındadır. Kelime anlamı olarak *Sero*: birbirine bağlanmak, iç içe geçmek, dolanmak. Bkz. Lewis ve Short, *A Latin Dictionary*, 1680.

⁵⁶ Plin., H.N. XXI. II.

Tapınağında olduğu gibi boğa başı dışında geyik gibi başka hayvanlara ait baş betimlemeleri de kullanıldığı bilinmektedir (fig. 5). *Bukephalion* girland dekorasyonunda kullanılan göz, kulak, burun gibi yüz detaylarıyla betimlenen etli hayvan başı olarak (fig. 2) *Bukranion* ise girland dekorasyonunda kullanılan ve sadece kemikten oluşan boynuzlu kuru kafatası şeklindeki hayvan başı olarak tanımlanabilir (fig. 1).

Aynı karışıklık girland askısı ile çelenk arasında da yaşanmaktadır. Askının ve çelenğin aynı malzemelerden yapılmış olması, her ikisinin de süsleme için kullanılması bu karışıklığın temel sebeplerinden birisidir. Askı, girland dekorasyonunda taşıyıcı olarak adlandırılan öğelerin üzerinden genellikle bir şema halinde devam eder şekilde iken; çelenk ise daha çok zafer kazanan bir atletin başında, askeri bir kişiliğin onurlandırılmasında, bir *symposium*'a katılan entelektüel kişilerin ön plana çıkartılmasında, önemli kişiliklerin onurlandırılmasında ya da hayatını kaybetmiş önemli bir kişiliğin mezar steli üzerinde, yine ölen bir kişinin başına takılan taç şeklinde kullanılan bir süslemedir. Girland askısı genellikle farklı büyüklüklerde yapraklara sahip bitki, çeşitli meyve ve çiçeklerden oluşan, iki ucu farklı noktalara sabitlenmiş bir bitki zincirini andıran forma sahip iken (fig. 5, 6), çelenk ise küçük yapraklı tek tip bitkiden yapılan, iki ucun bir noktada birleştiği tam dairesel bir forma sahiptir (fig. 3a-c). Roma Erken İmparatorluk Dönemi ile kullanımı yaygınlaşan girland dekorasyonunun çelenkten farkı anlaşılmış olmalı ki Latince çelenğin karşılığı olarak “*corona*” kelimesi *girlandın* karşılığı olarak da “*sero*” kelimesi kullanılmıştır.

Sonuç olarak, Hellenistik Dönemle birlikte kullanımı artan ve farklı öğelerin bir araya gelmesiyle oluşan girland dekorasyonunu oluşturan öğelerin her birinin gelişimi farklı alanlarda ve zamanlarda ortaya çıktığı için öğeleri birbirinden bağımsız şekilde değerlendirmek oldukça zordur. Bu öğelerin doğru kelime anlamlarıyla da girland dekorasyonunun tanımı ve Türkçe terminolojiye kazandırılması doğru şekilde yapılacaktır. Bu kapsamda özellikle de öğelerin Yunanca ve Latince adlarının Türkçe terminolojiye kazandırılması ve bütünlükçü bir terminoloji sağlanması amacıyla *bukranion* terimi için “iskelet baş”, *bukephalion* terimi için “etli baş”; insanları onurlandırmak için kullanılan halka formundaki iki ucu birbirine bağlı olan *stropi*, *sertum*, *enkarpa* ve *corona* terimleri için Türk Dil Kurumu sözlüğünde “çiçek, dal ve yapraklarla yapılmış halka” olarak belirtilen *çelenk* teriminin kullanımının uygun olduğu düşünülmektedir⁵⁷. İki ucu birbirine bağlı olmayan iki yana açık formlar için yaygın olarak kullanılan *girland* terimi yerine yine Türk Dil Kurumu sözlüğünde yer alan “saklamak için tavana asılmış dizi; üzüm askısı, ayva askısı” tanımında kullanılan *askı* terimi önerilmektedir⁵⁸. “*Askı*” terimi *girland* için en uygun tanım olsa da farklı “*askı*” türlerini tanımlamak için de “*askıyı*” oluşturan öğeler ya da bitkilerin isimleriyle adlandırılması daha uygun olacaktır. Bu açıklamalardan yola çıkarak *askı* tek tip öğeden oluşuyorsa, örneğin defne yaprağından oluşmuşsa “*Defne Askısı*”, (fig. 6) yaban mersini ağacının yapraklarından oluşturulmuşsa “*Yaban Mersini Askısı*”, meşe yaprağından oluşturulmuşsa “*Meşe Askısı*”, sarmaşıktan oluşturulmuşsa “*Sarmaşık Askısı*”, meyvelerden oluşturulmuşsa “*Meyve Askısı*”, yaprak, çiçek, sarmaşık ve meyvelerin bir araya getirilmesiyle oluşturulmuşsa da “*Bereket Askısı*” (fig. 5) terimlerini önermekle birlikte bu terimlerin mevcut anlam karmaşıklığının da önüne geçeceğini düşünmekteyim.

⁵⁷ Türkçe Sözlük, “Çelenk” maddesi.

⁵⁸ Türkçe Sözlük, “Askı (7)” maddesi.

Kısaltmalar

Athenaeus.	Ath.
BNP	Brill New Pauly
Diodorus.	Diad.
Euripides.	Eur.
Eumenides.	Eum.
Pindarus.	Pind.
Plinius Maior.	Plin. H.N.

Kaynakça

- Anadolu, Mükerrerem Usman. “Batı Anadolu’da bulunan Hellenistik Çağ ve Roma Çağı Girlandlı Sunaklan”. *Arkeoloji -Sanat Tarihi Dergisi III*, (1984): 1-17.
- Anadolu, Mükerrerem Usman. “Tiyatro Maskeleri Tarafından Taşınan Askı (Girland) Motifi”. *Sanat Tarihi Dergisi 2*, (1988): 1-12.
- Altmann, Walter. *Architektur und ornamentik der antiken sarkophage*. Berlin: Vero Verlag GmbH & Co.KG, 1902.
- Athenaeus, *The Deipnosophists or Banquet of the Learned*, Translated by C. D. Yonge, B. A., London. (<https://archive.org/details/deipnosophistsor03atheuoft>)
- Bandinelli, Ranuccio Bianchi ve Giovanni Becatti. *Enciclopedia dell’arte Antica, Classica e Orientale Vol. II, BAS-DAM*, Roma: Istituto della Enciclopedia Italiana, 1959.
- Berges, Dietrich. *Hellenistische Rundaltäre Kleinasiens*, Freiburg: Typographia, 1986.
- Bingöl, Orhan. Apollon Smintheus Tapınağı Üst Yapısı (Yayınlanmamış Doçentlik Tezi). Ankara, 1982.
- Bingöl, Orhan. Überlegungen zum ionischen gebälk, *İstMitt* 40 (1990):101-109, Taffel 18-19.
- Bingöl, Orhan. *Arkeolojik Mimaride Resim 2 (MÖ 500-MS 400)*. Ankara: Nobel Kültür, 2023.
- British Museum. https://www.britishmuseum.org/collection/object/G_1857-1220-434. (erişim tarihi: 18.05.2024).
- Bol, Peter C. “Die Hohe Klassik: Die Grossen Meister”. *Die Geschichte der antiken Bildhauerkunst: II Klassische Plastik*, ed. P. C. Bol. (Mainz: Philipp von Zabern, 2004), 123-143.
- Börker Christoph. Bucranion und Bukephalion. *Archäologischer Anzeiger* 9 (1975): 244-245.
- Carl, Andresen, Hartmut Erbse ve Klaus Bartels. *Lexicon der alten Welt*. Zürich; Stuttgart: Artemis-Verlag, 1965.
- Charlton, T. Levis ve Short, Charles. *A Latin Dictionary*. Oxford: Clarendon Press, 1958.
- Conze, Alexander, Hauser A., ve Niermann, G. *Samothrake I*. Wien: Carl Gerold’s Sohn, 1875.
- Conze, Alexander, Hauser A., ve Benndorf, O. *Samothrake II*. Wien: Carl Gerold’s Sohn, 1880.
- Diler, Neşe K. “Anadolu Girlandlı Sunakları”. *Yayınlanmamış Doktora Tezi.*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, 1996.
- Diodorus Siculus, *Diodorus of Sicily*, Translated by C. H. Oldfather, Loeb Classical Library, London, MCMLXVIII.
- Er, Yasemin. *Klasik Arkeoloji Sözlüğü*. Ankara: Phoenix, 2012.
- Eumenides. *Aeschylus*, Translated by A. W. Verrall, Litt. D., London, 1908.
- Euripides. *Bakkhalar*. (Eyyüboğlu S. Çev.). İstanbul: Türkiye İş Bankası, 2022.
- Euripides. *Electra*. (Murray G. Çev.). London, 1909.
- Furtwängler, Adolf, Reichhold, Karl. *Griechische Vasenmalerei, Eine Auswahl hervorragender Vasenbilder, Serie II*. München: Bruckmann, 1909.

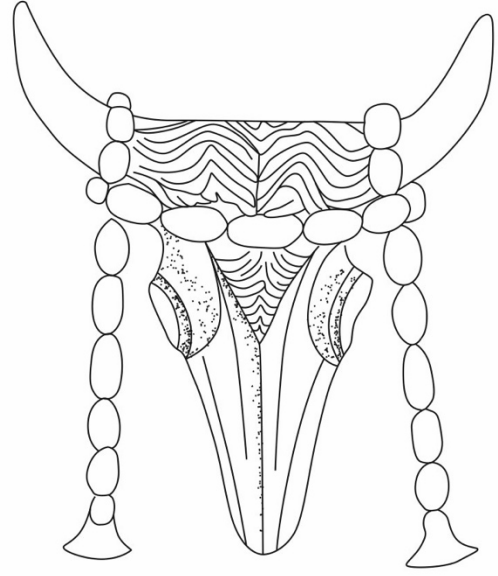
- Fraser, Peter Marshall. *Rhodian Funerary Monuments*. Oxford: Clarendon Press, 1977.
- Frazer, Alfred. *The Propylon of Ptolemy II*. Oxford: Princeton University Press, 1990.
- von Gerkan, Armin. *Archaologische Gesellschaft zu Berlin 1924, AA 1923/24 (1924):344-348*.
- Grüßinger, Ralf. “Dekorative Architekturfriese in Rom und Latium Ikonologische Studien zur römischen Baudekoration der späten Republik und Kaiserzeit”. PhD diss. Fakultät für orientalistik und altertumswissenschaften Archäologisches Institut: Heidelberg, 2001.
- Hasol, Doğan. *Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü*. İstanbul: Yem Yayınevi, 2023.
- Honroth, Margret. *Stadrömische Girlanden Ein Versuch zu Entwicklungsgeschichte römischer Ornamentik*. ÖAI, Band XVII. Wien: R. Spies, 1971.
- Humann, Carl, Julius Kohte, Carl Watzinger. *Magnesia am Maeander. Bericht über die Ergebnisse der Ausgrabungen der Jahre 1891-1893*, Berlin: Georg Reimer, 1904.
- Hurschmann, R. *Wreath, Garland. BNP 15. (2010): 762-763*.
- Kurtz, Donna C. *Athenian White Lekythoi Patterns and Painters*. Oxford: Cornell University Press, 1975.
- Koçak, İbrahim Ethem. “Anadolu’da Hellenistik ve Roma Dönemi Cephe Mimarisinde Girland Dekorasyonu”. *Yayınlanmamış Doktora Tezi*. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2019.
- Lehmann, Karl, Phyllis Willians Lehmann (Eds). *Samothrace The Propylon of Ptolemy II*. Oxford: Princeton University Press, 1990.
- Lehmann, K., Phyllis Willians Lehmann (Eds). *Samothrace The Rotunda of Arsinoe, Plates*. Oxford: Princeton University Press, 1992.
- Mendel, Gustave. *Catalogue des sculptures grecques, romaines et byzantines I-III*, Constantinople: En vente au, 1974.
- Meurer, Moritz. *Vergleichende Formenlehre des Ornamentes und der Pflanze*. Leipzig: C.G.Roder, 1907.
- Napp, Adolf Ernst. *Bukranion und Guirlande. Beiträge zur Entwicklungsgeschichte der hellenistischen und römischen Dekorationskunst*. Heidelberg: Buchdruckerei E. Bechstein, 1933.
- Newton, Charles Thomas. *A History of Discoveries at Halicarnassus, Cnidus and Branchide, volume II*. London: Day&Son, 1862.
- Nilsson, Martin Persson. *Geschichte der griechischen Religion*. München: C. H. Beck sche Verlagsbuchhandlung, 1941.
- Novàková, Lucia. “Common Themes in Funerary Art: Contribution to the Hellenistic Tomb Decoration in South West Coast of Asia Minor”, *Arts and Crafts, Anados Studies of the Ancient World 2011/ 11 (2014): 223-237*.
- Özgan, Ramazan. *Zur datierung des Artemisaltars in Magnesia am Maeander. IstMitt 32 (1982): 196-209*.
- Peschel, Ingeborg. *Die Hetäre bei Symposium und Komos in der attisch rotfigurigen Malerei des 6.-4. Jhs.v.Chr.* Frankfurt am Main: P.Lang, 1987.
- Pfrommer, Michael. *Überlegungen zur Baugeschichte des Naiskos im Apollontempel zu Didyma, İstMitt 37 (1987): 145-259*.
- Pindaros. *Bütün Zafer Şarkıları*. Çev. E. Gören. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2015.
- Plinius. *The Natural History*. Translated by John Bostock, M. D., F. R. S. and H. T. Riley, Esq., B.A., Late Scholar of Clare Hall, Cambridge, Bohn’s Classical Library: London, MDCCCLV.
- Rohde, Erwin. *Psyche: The Cult of Souls and Belief in Immortality among the Greeks*. London: Kegan Paul Trench Trubner Co Ltd, 1925.
- Rohde, Erwin. *Griechische und römische kunst in den Staatlichen Museen zu Berlin*. Berlin:Henschelverlag, 1968.
- Rumscheid, Frank. *Die unbekannte säulenbasis des Demeter-Tempels von Pergamon. IstMitt, 42, (1992): 347-350*.
- Rumscheid, Frank. *Untersuchungen zur kleinasiatischen bauornamentik des Hellenismus*, Mainz: Philipp von Zabern, 1994.
- Rumscheid, Jutta. *Kranz und krone zu insignien, siegespreisen und ehrenzeichen der Römischen Kaiserzeit*, İstanbuler Forchungen Band 43, Tübingen: Wasmuth, 2000.
- Saltuk, Secda. *Arkeoloji Sözlüğü*. İstanbul: İnkılap Yayınevi, 1997.

- Stephan, Margarete. Die griechische guirlande. Ein beitrag zur griechischen ornamentik. Zella-Mehlis: Nordheimsche Buchdruckerei, 1931.
- Strocka, Volker Michael. "Die frühesten girlandensarkophage, Zur kontinuierität der reliefsarkophage in Kleinasien während des Hellenismus und der frühen Kaiserzeit". Studien zur religion und kultur kleinasiens: Festschrift für Friedrich Karl Dörner zum 65. Geburtstag, Sencer Şahin u.a. (Hrsg.). (Leiden, 1978), 882- 913.
- Tekçam, Tamay. Arkeoloji Sözlüğü. İstanbul: Alfa Yayınevi, 2022.
- Theophrastos. Karakterler. (Şentuna, C. Çev.), Ankara: Doğu Batı Yayınları, 1998.
- Toebelman, Fritz. Römische gebälke I. Heidelberg: Carl Winter, 1923.
- Türkçe Sözlük, haz., Şükrü Haluk Akalın vd., 11. Baskı, Ankara: Türk Dil Kurumu, 2011.
- Vandeput, Lutgarde. The architectural decoration in Roman Asia Minor Sagalassos: A Case Study. Waelkens, M. (Ed.). Brepols Publishers, 1997.
- Winter, Franz. Die skulpturen mit ausnahme der altarreliefs, AvP VIII/2, Berlin: Georg Reimer, 1908.
- Yaylalı, Abdullah. Des fries des artemisions von Magnesia Am Mäander. *IstMitt Beiheft 15*, Tübingen: Wasmuth, 1976.
- Yavis, Constantin G. Greek Altars Origins and Typology. Missouri: Saint Louis University Press, 1949.
- Ziegenaus, Oskar, Gioia De Luca. Des asklepion, der südliche temenosbezirk in hellenistischer un frühromischer zeit, Avp XI.1, Berlin: Walter de Gruyter & Co, 1968.

Figürler

a

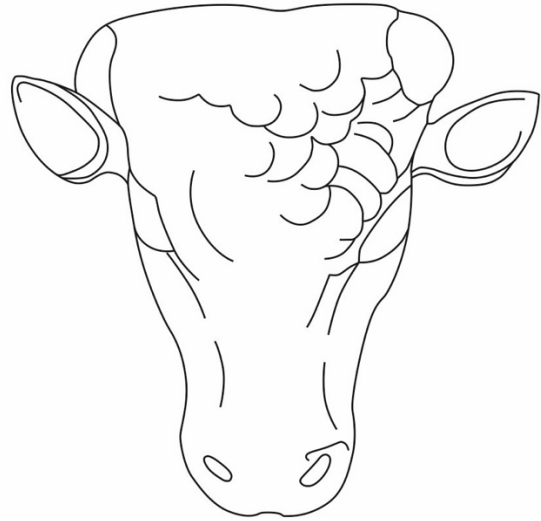

b

Fig. 1a-b. Bukranion/İskelet Baş (Frazer, 1990, 206). Çiz. Emine Akkuş Koçak

a

b

Fig. 2a-b. Bukephalion /Etli Baş (Rumscheid, 1994, Taf. 139.4; Koçak, 2019, Kat. No. 61, Lev. 9.61; Çiz. Kübra Fil Balcan)

a

b

c

Fig. 3a. Çelenk (Halicarnassos, Newton, 1862, 298-299; British Museum Inv. 1857, 1220.434)

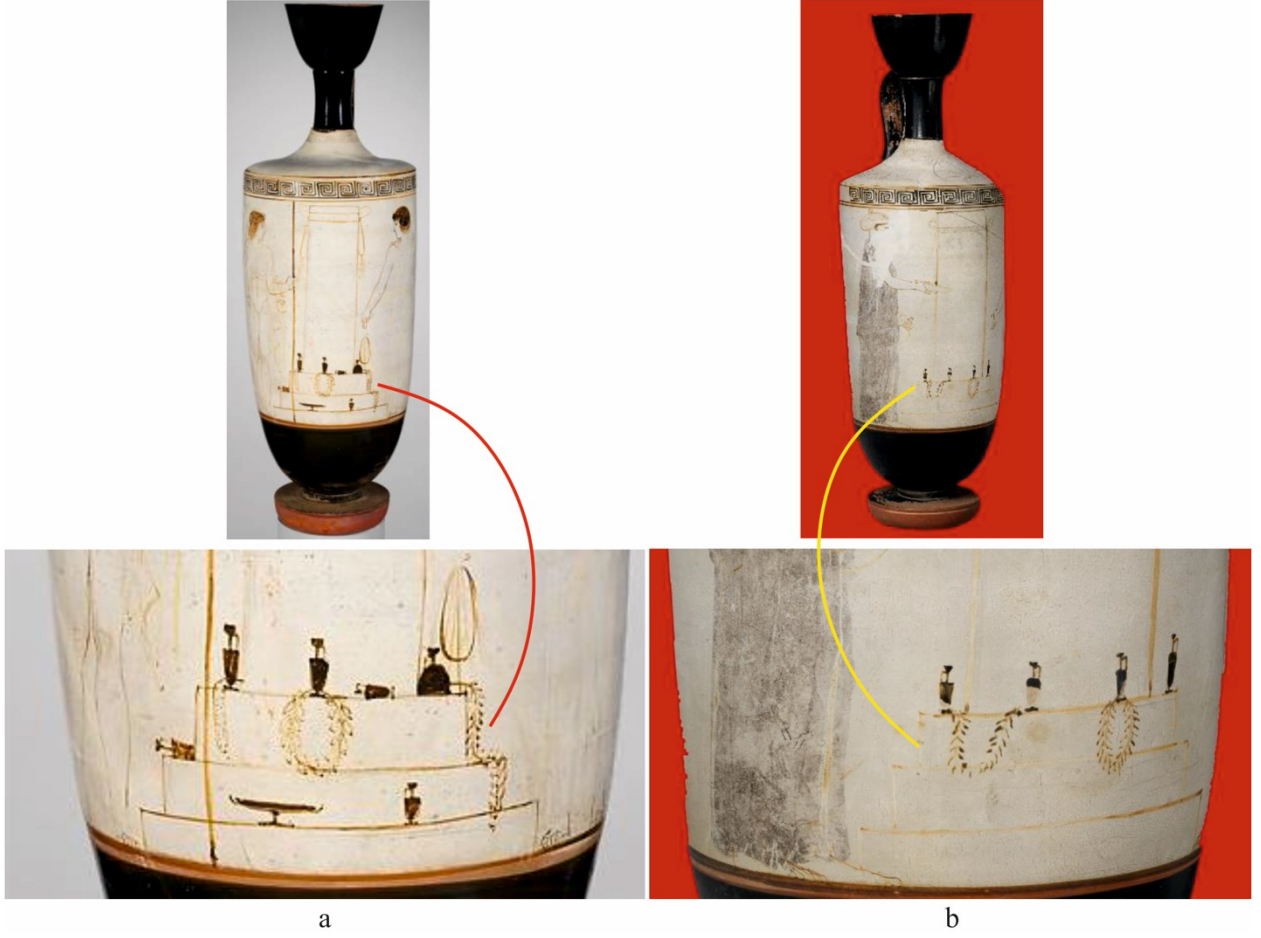

Fig. 4. Açık Çelenk (Kurtz, 1975, 37-38, 209-210, Pl. 30.1-2)

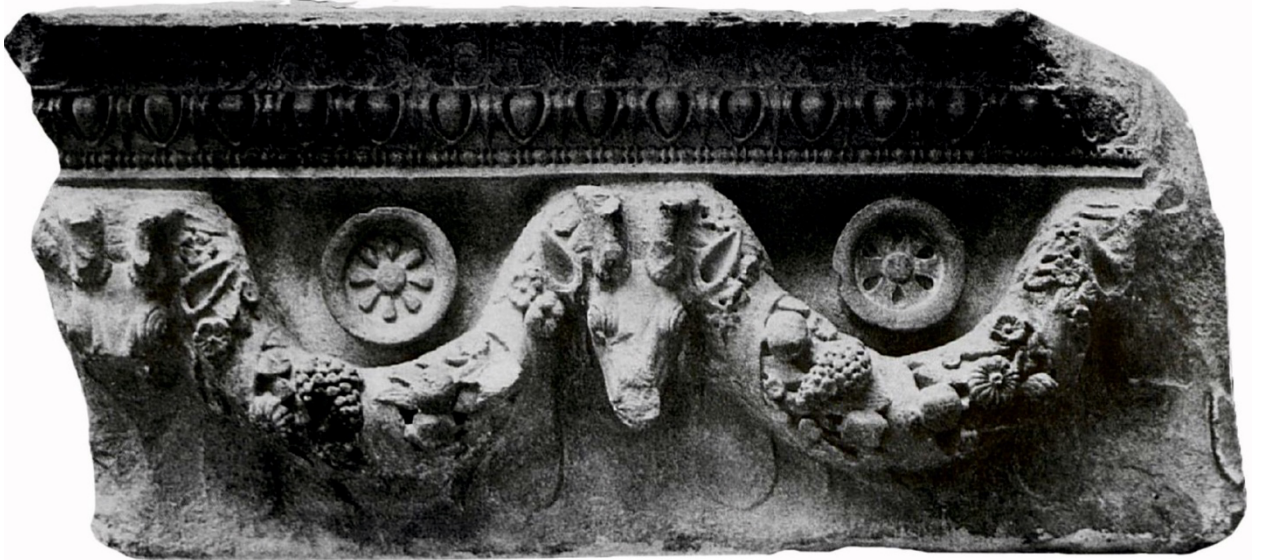

Fig. 5. Girland / Bereket Askısı (Rumscheid, 1994, 39, Taf. 85)

Fig. 6. Girland / Meşe Askısı (Thür, 2006, 148,150-151; Koçak, 2019, Kat. No. 88, Lev. 13.88.